

Светлічна А. А.

Одеський національний морський університет

**МОДАЛЬНІСТЬ ТА ТОНАЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ
АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ МИТНИХ ДОКУМЕНТІВ**

*У статті проаналізовано особливості вживання модальних дієслів у текстах англійськомовних митних документів. Автором встановлено частотність уживання модальних дієслів у комплексі митних офіційних документів. Зокрема, увагу зосереджено на аналізі прикладів застосування таких мовних одиниць у тексті митного документа. Виявлено специфічні особливості їх використання в комплексі митної документації. Продемонстровано шляхи формування специфічного підґрунтя, яке створює потрібний регламентуючий зміст документа. Виявлено, що модальність текстів англійськомовних митних документів переважно спрямована на коректний формат рекомендації до дії, пом'якшення прескриптивних висловлювань, що мають вигляд наказів. Розглянуто приклади застосування аргументативних вкраплень, що дозволяють уникнути прямих наказів і мінімізувати вживання в тексті відверто прескриптивних формувань. Такі включення описують можливі та неможливі дії адресата, створюють рамки, описані законом, дозволяють спроектувати майбутню дію реципієнта. За рахунок таких сегментів відбувається оцінка можливих дій особи, окреслюється межа дозволеної поведінки декларанта, що встановлена нормами митного права, утворюється формат непрямих спонукання, який дозволяє адресантові маніпулювати діями адресата (декларанта), зменшуючи кількість директив у площині документа, та призводить до зменшення використання більш відвертих прескриптивних висловлювань. На основі аналізу було встановлено, що характерним для тексту англійськомовного митного документа є використання футуральних форм. Діють вони для зменшення прямої тональності наказу шляхом опису будь-яких гіпотетичних ситуацій, окреслення прогнозованих ситуацій у разі певних дій реципієнта. Результатом застосування таких форм стає не лише уникання використання таких модальних дієслів, як *must/can*, а також і зменшення використання модальних дієслів у форматі митного документа взагалі.*

Ключові слова: модальне дієслово, значення, імпульс спонукання, регулятивний формат, відтінки значень, імперативна тональність.

Постановка проблеми. У зв'язку з розширенням міжнародних контактів все більше зростає обсяг офіційної документації. Як наслідок, у фокусі багатьох сучасних науковців сьогодення знаходяться тексти міжнародних документів. У центрі даного дослідження – англійськомовна офіційна митна документація. Відрізняється вона специфічним застосуванням модальних дієслів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні дослідження в галузі лінгвістики характеризуються зростаючим інтересом до вивчення функціональної значущості мовних одиниць і категорій у різних комунікативно-прагматичних ситуаціях, коли предметом конкретного аналізу стає не власне мова як система знаків, а мова як засіб досягнення певної мети в процесі комунікації. Аналізом функціонування окремих мовних одиниць в офіційних текстах займалися: специфікою відтворення модальності під час перекладу інформаційно-довідкової документації українською мовою – І. М. Баклан [2], дослідженням

лексико-граматичних і стилістичних особливостей англійськомовних документів – Ж. Л. Біленко [3], структурно-композиційними особливостями ділового листа і прагматичним потенціалом офіційної документації – І. П. Борковська [4], практичними та структурно-семантичними особливостями міжнародного договору – С. Є. Максимов [7], дослідженням лінгвопрагматичних та лінгвокогнітивних аспектів комерційних контрактів – Н. Г. Наумова [8].

Постановка завдання. Метою статті є визначення частотності вживання модальних дієслів у комплексі англійськомовних митних документів та дослідження особливостей їх застосування. Об'єктом розвідки є модальні дієслова в англійськомовному митному документі. Предметом дослідження є функціональні особливості вживання модальних дієслів у англійськомовній митній документації.

Матеріал дослідження – англійськомовні митні документи: пасажирські декларації, вантажні декларації, АТА карнети, сертифікати

походження, фітосанітарні сертифікати, сертифікати якості, інвойси та проформа-інвойси – усі офіційні документи, що застосовуються в процесі митної діяльності під час перетину кордону пасажирами або перевезення вантажу через кордон.

Виклад основного матеріалу. У результаті аналізу текстів комплексу англійськомовної митної документації було встановлено, що вживання модальних засобів не є рівномірним. Позаяк «модальність виражає реальні/ірреальні відношення до дійсності, цільову настанову мовця (а в нашому випадку – цільову настанову документа) або суб'єктивну кваліфікацію ним повідомлення» [9, с. 462], цілком логічним стає найбільш частотне використання модальних засобів саме в інформативно-регулятивних жанрах (Customs Declaration, Cargo Declaration, ATA Carnet). Це пояснюється насамперед призначенням таких документів, тому що їхнє завдання полягає в регулюванні відносин між адресатами (державною установою та адресатом). І оскільки основною стратегією документа є забезпечення правового регулювання (legal regulation), то існує потреба в сигналах, що корелюють поведінку реципієнта. Саме це й зумовлює системну дію модальних засобів у цих жанрах.

Модальні дієслова комплексу митної документації є найбільш частотними. Вони оформлюють модальність обов'язку (must, have to) та модальність можливості (can, may). За допомогою дії таких одиниць описуються необхідні, можливі та неможливі дії адресата, відбувається запобігання небажаним ситуаціям, стає можливим створити проєкцію на майбутні дії реципієнта. Результат підрахунку співвідношення таких модальних дієслів у цьому комплексі має такий вигляд: may (46,7%), can (36,1%), must (17,1%), інші (need, should – 0,1%). Найбільш продуктивними модальними дієсловами постають may та can, і пояснюється це, на наш погляд, бажанням зменшити наявність прямих директив, уникнути категоричних висловлювань у форматі тексту документа.

Завдання модальних засобів полягає в окресленні ймовірних подій, наведенні аргументів. Як результат, це дає реципієнту можливість прийняти рішення самостійно, на власний розсуд, ознайомившись із фрагментами з чинного митного законодавства: «The total value of computer equipment, added to the rest of the items above cannot exceed 4,000 US dollars or its equivalent in domestic or foreign currency; Introducing merchandise without the applicable declaration, permits, or duty payment may be subject to administrative or criminal penalties... When a Declaration is presented per

family (father, mother and children, baggage and duty free exemptions may be combined».

Специфіка використання модальних дієслів полягає у формуванні підґрунтя, яке «дозволяє водночас отримати потрібний регламентуючий формат документа й мінімізувати прояв у тексті відверто прескриптивних формулювань» [10, с. 109]. У проаналізованих випадках застосування дієслова may воно може створювати певну атмосферу обов'язку за допомогою лексичних засобів, які є в реченні. Як приклад вживання подібного значення may в документі розглянемо фрагмент тексту ATA Carnet: «This Carnet may be used in the following countries/customs territories under the guarantee of the associations listed on page 4 of the cover...». Впродовж усього тексту документа такі включення, як «following» (з переліком країн-учасниць міжнародної системи АТА, на територію яких дозволяється тимчасове ввезення товарів) та чинних «the guarantee of the associations» (із посиланнями на положення Конвенції про тимчасове ввезення), діють як регулятивні фрагменти. Вислів отримує водночас і категоричну, і обмежувальну тональність. Відчувається рішуче ставлення адресанта до деяких питань митного процесу. Такий прийом дозволяє зменшити вживання в окремих сегментах тексту модального дієслова must і зберегти безапеляційний характер висловлювання водночас.

Як установив аналіз, регулятивні висловлювання, де першим компонентом предиката є must, досить фрагментарні в пакеті митної документації. Вони використовуються лише в тих частинах, де потреба в прескриптивних зворотах вимушена та обов'язкова.

Розглянемо приклад використання must на початку документа Customs Declaration for passengers of Mexico, де задається формат діалогу з адресатом: «Each passenger, or family head must provide the following information», «You must also complete the Declaration on bringing and taking money on cash...». Спостерігається таке застосування в тих інформаційних частинах, де можливість зробити вибір адресатом не передбачається. Висловлювання несуть директивний характер: «Each person 16 years old must sign the declaration».

Модальні дієслова в текстах англійськомовних митних декларацій діють комплексно та гнучко, «дозволяючи модифікувати спосіб презентації змісту» [1, с. 101], в деяких фрагментах тексту надають вибір адресату, а в деяких – змушують діяти чітко в рамках закону. Модальність пов'язана з прагматикою тексту та фоновим знанням щодо

пресупозицій законодавчого документа [6, с. 97]. Як результат, спостерігається цілком природне використання різних відтінків модального значення впродовж текстового континууму.

Характерним стає пом'якшення імперативної тональності, функціонування непрямих директив, що походять від адресата (митного органу) з метою проведення експортно-імпоротної операції згідно з правилами, встановленими тією або іншою державою. Прескриптивні висловлювання діють на фоні безапеляційних аргументів: «Under Canadian law...»; «Mexican Law provides penalties for...»; «False reporting may lead to punishment for the violation of the Customs law». Спостерігається також імпліцитний вплив, коли реципієнт розуміє легітимність кроків митної процедури завдяки попереднім висловам або фрагментам тексту: «If you tick “Yes” to any of this questions number 11 above, please notify on the reverse side of this form and please go to RED CHANNEL. If you tick “No” to all of the questions above, please go to Green Channel». Регулювання дій адресата в таких випадках відбувається без використання модальних дієслів.

Цікавим є можливість таких аргументативних вкраплень формувати відтінки значень, варіюючи тональність окремих частин тексту в напрямку більш наполегливих інтонацій. Наприклад, розглянемо сегмент Customs Declaration (Canada): «Customs officers may seize any goods or items that you do not declare or that you falsely declare. You may also face to fines, arrest and/or prosecution». Наведений фрагмент демонструє використання модального дієслова *may* в тексті митного документа з метою пом'якшення категоричності викладу інформації. Однак вживання попередніх виразів: «Your declaration must include the total value of goods...», «All travelers must be identified on a Customs Declaration Card», «Each traveler is responsible for his/her own declaration» зберігає категоричний регулятивний фон і формує в адресата передчуття необхідності діяти в рамках закону.

Типовим для комплексу англомовної митної документації є опис меж дозволеної поведінки декларанта, що встановлена згідно з нормами митного права. У такий спосіб утворюється формат непрямого спонування, який дозволяє зменшити кількість відвертих директив у площині документа. З цієї ж метою діють категорії футуральності, які дозволяють означити сферу можливого, передбачуваного, описати дії, що ще не відбулися, але можуть відбутися. Наприклад: «Duty will be assessed at the current rate on the first \$ 1000 above the exemption», «Citizenship and Immigration

of Canada advise you that all visitors admitted to Canada will be permitted to stay for a maximum of six month, unless otherwise notified in writing by an examining officer» – гіпотетична ситуація; «You must declare all goods-part of your exemption or not that you are bringing into Canada. A custom officer may examine your goods. Note that goods that do not qualify for a personal exemption may be subject to duties, taxes, and/or fees» – прогнозованість ситуації з маркерами волевиявлення.

Водночас у таких фрагментах характерним є використання виразу «*may be subject to*», який у завуальованій формі акцентує увагу на наполегливій «рекомендації» чинити в рамках закону, що спрямовується на реципієнта: «Gifts over CAN\$60 each are subject to duty and tax...». Подібні конструкції пом'якшують категоричність попередніх висловлювань, водночас зберігаючи регулятивний каркас документа і «створюючи атмосферу довіри та взаємодії, тому, як наслідок, «мають більше шансів бути прийнятими адресатом» [5, с. 175].

Слід також звернути увагу на вживання умовних речень у комплексі англомовної митної документації. Вони відіграють суттєву роль у координуванні дій адресата в митному процесі. Використання умовних речень стає типовим лише для англійськомовних митних декларацій, і пояснюється це, на наш погляд, специфічним характером таких документів, спрямованих на встановлення контакту з адресатом: «However, if you bring in or take out of the United States more than \$10,000 (U.S. or foreign equivalent, or a combination of both), you are required by law to file a report on FinCEN 105 (formerly Customs Form 4790) with U.S. Customs and Border Protection»; «If you have any comments regarding the burden estimate you can write to U. S. Customs and Border Protection Office of Regulations and Ruling...».

Одна частина умовних речень вживається з метою проінформувати та надати інструкції з митних питань: «If your answer to any of questions above is “Yes”, please list your belongings in “Description of Personal Effects” on side B»; інша – з метою заохочення співпрацювати із представниками митниці в разі необхідності уточнення деталей під час заповнення тексту митного документа: «If you have a question about Customs Declaration by traveler and duty-free allowance, please ask the customs officer for detailed information».

Використання умовних конструкцій у форматі Customs Declaration є досить частотним. Це дає можливість окреслити потенційно ймовірно

наслідки, які можуть мати прояв у разі певних кроків із боку адресата. Такі конструкції стають регулятивними інформативами, оскільки зображують гіпотетичну ситуацію та надають адресатові час визначитися з подальшими кроками, щоб свідомо діяти в рамках чинного митного законодавства:

«However, if you bring in to or take out of the United States more than \$10,000 (U.S. or foreign 133, equivalent, or a combination of both), you are required by law to file a report on FinCEN 105 (formerly Customs Form 4790) with U.S. Customs and Border Protection»;

«If you are one of the travelers selected for an examination, you will be treated in a courteous, professional, and dignified manner»;

«If you have any comments regarding the burden estimate you can write to U.S. Customs and Border Protection Office of Regulations and Rulings, 90 K Street, NE, 10th Floor, Washington, DC 20229»;

«If all your answers to 1. and 3. of side A are “No”, you need not fill in this section».

Особливого значення в текстах митних декларацій набувають умовні речення, які містять модальні дієслова *may*, *can* у головному реченні:

«If you have any doubts, you can request assistance from the customs personnel before presenting your declaration»;

«When a Declaration is presented per family (father, mother and children), baggage and duty-free exemptions may be combined».

Подібні умовні конструкції додають англomовному митному документу більшої регулятивної тональності: «You can bring in personal goods without paying duty or tax, as long as you do not leave them in Canada»; корегують шляхи вирішення митних питань чи проблем, які можуть

виникнути в ході митного оформлення та контролю: «If the consignment consists of more than one UN number in a single container, segregation checks will need to be done before acceptance».

Також більшу офіційність, строгість, імперативність у створенні тексту англійськомовного митного документа можливо досягнути за допомогою використання модального дієслова *shall*, яке володіє певним семантичним розмаїттям у цьому комплексі документів. Воно може мати значення повинності, виступати в пом'якшеному варіанті – без категоричності, що робить його схожим з дієсловом *may* в значенні дозволу або можливості дії: «Passengers who are taking any articles included in item 9–14 shall fill out this form in detail».

Такий виклад інформації дозволяє адресанту сформулювати та зберегти регулятивний каркас упродовж усього тексту документа, уникаючи більш наполегливих звертань, де описана умова та наслідок сприймаються як беззаперечні факти, які ґрунтуються на нормах митного права.

Висновки і пропозиції. У результаті проведеного аналізу було встановлено, що серед модальних дієслів пакета англійськомовної митної документації найбільш частотними є ті, що оформлюють модальність обов'язку (*must*, *have to*) та модальність можливості (*can*, *may*); характерною для даного комплексу документів є заміна прямих прескриптивних висловлювань на аргументативні.

Як підсумок, ми повинні визнати, що існує потреба в подальшому та більш ретельному вивченні функціонування модальних дієслів у текстах комплексу англійськомовної митної документації з фокусуванням на різноманітності значень, які ці мовні одиниці створюють у форматі офіційного документа.

Список літератури:

1. Драбкина И. В. Прагмалингвистические аспекты письменного делового общения (на материале англоязычных текстов контрактов и деловой корреспонденции) : дисс. ... канд. филолог. наук : 10.02.04 ; Самарский гос. ун-тет. Самара, 2001. 219 с.
2. Баклан І. М. Труднощі відтворення модальності в перекладі німецькомовної інформаційно-довідкової документації українською мовою. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний літопис»*. 2018. Вип. 3. С. 11–15.
3. Биленко Ж. Л. Лексико-грамматические и стилистические особенности англоязычных документов. *Вестник Харьковского нац. Автомобильнодорожного ун-та*. Харьков, 2007. Вып. № 39. С. 22–24.
4. Борковська І. П. Прагматичний потенціал текстів ділових документів. *Сучасна Європейська наука* : матеріали X міжнародної науковопрактичної конференції. Шефільд, 2014. С. 83–85.
5. Ільченко О. М. Етикетизація англо-американського наукового дискурсу : автореф. дис. ... д-ра філолог. наук : 10.02.04 «Германські мови» ; КНУ. Київ, 2002. 37 с.
6. Комарова Р. Н. Язык закона, лингвистические характеристики. На материале текста Германского гражданского уложения : дисс. ... канд. филолог. наук : 10.02.04 ; СПб. гос. ун-тет. Санкт-Петербург, 2000. 180 с.
7. Максимов С. Е. Прагматические и структурно-семантические особенности текста международного договора (на материале английского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 «Германские языки» ; Киевск. пед. инст. ин. яз. Киев, 1984. 23 с.

8. Наумова Н. Г. Англomовний комерційний контракт: лінгвопрагматичний та лінгвокогнітивний аспекти : дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.04 «Германські мови» ; ЗНУ. Запоріжжя, 2005. 234 с.
9. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
10. Светлічна А. А. Англійськомовні митні документи: структурно-семантичний та когнітивно-прагматичний аспекти : дис. ... канд. філолог. наук : 10.02.04 ; ЗНУ. Запоріжжя, 2018. 304 с.

Svietlichnaya A. A. MODALITY AND TONALITY OF MODERN ENGLISH CUSTOMS DOCUMENTS

In this article the using of modal verbs in the texts of English-language customs documents is analyzed. The author established the frequency of using such units. In particular, author's attention is focused on the analysis of examples of application of such language units in the text of English customs documents. It was revealed the specific features of their use in the customs complex. The ways of forming the specific basis, which creates the necessary regulatory content of the document, are demonstrated. It was found that the modality of the texts of English-language customs documents is mainly aimed at the correct format of the recommendation to the action, the mitigation of prescriptive statements in the form of orders. Examples of the use of argumentative inclusions are considered, which avoids some direct orders and minimizes the use of overtly prescriptive formulations in the text. Such inclusions describe possible and impossible actions of the addressee, create the framework described by the law, allow to design the future action of the recipient. As result of using such segments there is an assessment of possible actions of the person, the limit of the allowed behavior of the declarant which is established by norms of the customs law is outlined, the format of indirect motivation which allows the addressee to manipulate actions of the addressee is formed. It is allowed to reduce the use of some frank prescriptive statements. Based on the analysis, it was found that the use of futural forms is characteristic of the text of the English customs document. They act to reduce the direct tone of the order by describing any hypothetical situations, outlining the predicted situations in the case of certain actions of the recipient. The use of such forms results not only in avoiding the use of modal verbs such as must / can, but also in reducing the use of modal verbs in the customs document format in general.

Key words: modal verb, meaning, categorical statement, regulatory format, shades of meanings, imperative tonality.